

Morálna ambícia

Prestaňte
plytvať
talentom
a začnite
pracovať
na zmene

Autor bestsellera *Ludskosť*

Rutger Bregman

Rutger Bregman
Morele ambitie

Copyright © 2024 Rutger Bregman

Join the movement on moralambition.org.

First published in the Netherlands as *Morele ambitie*
by De Correspondent (decorrespondent.nl/en) a member-funded
journalism platform for independent voices.

Translation © Marta Maňáková

Design & Layout © Soňa Ševčíková

Slovak edition © 2025 by N Press, s. r. o.

Táto publikácia vznikla s finančnou podporou
Holandského literárneho fondu.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978-80-8230-337-0

Rutger Bregman

Morálna ambícia

Pre moju matku

OBSAH

PROLÓG	9
Tajomstvo najšťastnejšieho človeka na svete.	
NIE, NIE STE DOBRÍ TAKÍ, AKÍ STE	15
Jednoduchý príklad, čo si počať s talentom.	
ZNÍŽTE SVOJ AKČNÝ PRAH	39
O hrdinoch odporu a nákazlivosti morálnej ambície.	
STAŇTE SA ČLENOM KULTU (ALEBO NEJAKÝ ZALOŽTE)	63
Ralph Nader, kvakeri a iné čudné spolky, ktoré menia svet.	
VÝHRU POVAŽUJTE ZA SVOJU MORÁLNU POVINNOSŤ	87
O piatich ilúziách vznešených porazencov a genialite Rosy Parks.	
NAUČTE SA PLAKAŤ NAD ČÍSELNÝMI TABUĽKAMI	117
Pozoruhodný príbeh o mužovi, ktorý prepol na nesprávny televízny kanál.	
PRIHLÁSTE SA NA ROKFORT PRE SLNIEČKAROV	135
O jednej z najinšpiratívnejších škôl na svete.	

ZAMYSLETE SA, ČO SVET POTREBUJE, A VYNÁJDITE TO	159
Čo sa môžeme naučiť od priekopníkov a vynálezcov ako Jonas Salk či Josephine Cochrane.	
ZACHRÁŇTE ŽIVOT, TERAZ LEN ZA 4 999,99 \$	187
Čo môžete dosiahnuť radikálnym vytýčením priorít a ako môžete zablúdiť na ceste k morálnej ambícii.	
ROZŠÍRTE SVOJ MORÁLNY OKRUH	215
Šesť znakov, že stojíte na nesprávnej strane dejín.	
BUĎTE DOBRÝMI PREDKAMI	245
O najväčších hrozbách ľudstva.	
EPILÓG	277
Kedy robíte dosť?	
THE SCHOOL FOR MORAL AMBITION	291
POĎAKOVANIE	299
ZDROJE	301

PROLÓG

Neverím, že zmyslom života je byť
„šťastný“. Myslím, že zmyslom života je byť
užitočný, zodpovedný, ctihodný, súcitný.
Najdôležitejšie je, aby vám na niečom záležalo,
aby ste sa zapísali, aby ste sa za niečo
postavili, aby váš život za niečo stál.

Leo Rosten

spisovateľ (1908 – 1997)

Vedci neverili vlastným očiam. Ešte nikdy nevideli podobný mozog. Dvadsiateho druhého mája 2001 skoro ráno vyvalovali oči na najnovšie snímky zo skenera MRI v laboratóriu Wisconsinkej univerzity.¹

Prečo? Mozog ich subjektu vykazoval najvyššiu hladinu gama vln, aké kedy neuroveda namerala. Ľavá strana prefrontálneho kortexu – časť mozgu spájaná s pocitom šťastia – sa aktívne činila, zatiaľ čo na pravej strane – v časti mozgu, ktorá má do činenia s negatívnymi myšlienkami – nebola zaznamenaná takmer nijaká aktivita.²

Keď zverejnili výsledky výskumu, médiá na celom svete hlásali, že sa našiel človek s najkrajším mozgom na svete. „Jeho kontrola myslenia je ohromujúca,“ napísal britský novinár, „a pozitívne impulzy v jeho mozgu sú bezprecedentné.“³

-
- 1 MATTMILLER, Brian (2001): Dalai Lama Coming to Probe Science of Emotions. University of Wisconsin-Madison, 17. apríl 2001. Vedúci výskumník štúdie Richard Davidson rozprával v deviatej kapitole svojej knihy o vzrušení, ktoré v laboratóriu zavládlo, keď uvideli prvé snímky mozgu Matthieua Ricarda. Pozri: DAVIDSON, Richard J. a BEGLEY, Sharon (2021): *The Emotional Life of the Brain*. Hudson Street Press.
 - 2 Vysoká hladina gama vln bola zaznamenaná pomocou elektroencefalografie (EEG), metódy na meranie elektrickej aktivity mozgu. Pozri: DAVIDSON a BEGLEY (2012), desiatu kapitolu. Pozri aj záverečnú vedeckú štúdiu: LUTZ, Antoine et al. (2004): Longterm Meditators Self-Induce High-Amplitude Gamma Synchrony During Mental Practice. *PNAS*, roč. 101, č. 46. Neurológovia v súčasnosti spochybňujú Davidsonov ľavo-pravý model. Pozri: GAINOTTI, Guido (2019): Emotions and the Right Hemisphere: Can New Data Clarify Old Models? *The Neuroscientist*, roč. 25, č. 3.
 - 3 BARNES, Anthony (2007): The Happiest Man in the World?, *The Independent*, 21. január 2007.

O koho išlo? A čo sa stalo s jeho mozgom?

Muž v skeneri bol mních Matthieu Ricard. Vyrastal v Paríži v šesťdesiatych rokoch a získal doktorát z molekulárnej genetiky z prestížneho Pasteurovho inštitútu. No keď mal dvadsaťšesť rokov a pred sebou závažnú vedeckú kariéru, zmenil kurz. Odišiel na ďaleký sever Indie a medzi himalájskymi vrcholmi sa vyučil u najväčších budhistických majstrov.

Ricard strávil meditovaním viac než 60 000 hodín. Rok čo rok živil svoj myseľ súcitnými a dobročinnými myšlienkami. Výsledok bol ohromujúci. Matthieu Ricard sa podľa titulok v časopisoch stal po skene MRI „najšťastnejším človekom na svete“.

Tento mních dosiahol to, čo milióny ľudí považujú za najvyšší cieľ svojich životov. Praktikujú nespočetné metódy, mantry a „lajfheky“, ktoré sľubujú úspech, prosperitu a blahobyť. Môžeme pokojne stráviť 60 000 hodín nad tisíckami kníh o siedmich návykoch, dvanástich životných zásadách a jedinom tajomstve dlhého a šťastného života v nádeji, že získame taký krásny mozog ako tento slávny Francúz.

Na pána Ricarda sa však môžeme pozeráť aj inak. Prežil 60 000 hodín, respektíve 7 500 pracovných dní, respektíve tridsať rokov práce na plný úväzok vo vlastnej hlave. Tridsať rokov, počas ktorých neurobil nič pre druhých, tridsať rokov, keď nepohol ani prstom pre lepší svet. Naozaj je to chvályhodné?

Vy možno chcete svoj obmedzený čas na tomto svete využiť inak. Vaše osobné šťastie možno nie je vašim jediným, nieto ešte najvyšším životným cieľom. Možno nechcete ležať na smrteľnej posteli s nepríjemným pocitom, že sa za tým ukrývalo niečo viac – oveľa viac.

V tom prípade potrebujete inú knihu než ďalší návod na šťastný život. Knihu, ktorá vám život neuľahčí, ale, naopak, skomplikuje. Knihu, ktorá vám neposkytne útechu, ale vás rozruší. Knihu, pri ktorej si budete želať, aby ste ju nikdy nevzali do rúk, pretože keď ju zatvoríte, budete sa musieť pustiť do práce.

Toto je tá kniha.

**NIE,
NIE STE
DOBRI TAKI,
AKI STE**

Ludia môžu stráviť celý život lezením
na rebrík úspechu, a keď konečne zastanú
na vrchole, zistia, že sa opieral
o nesprávnu stenu.

Allen Raine

spisovateľka (1836 – 1908)

1.

Najväčším plytvaním časom je premárnený talent. Na celom svete žijú milióny ľudí, ktorí by mohli značným dielom prispieť k lepšiemu svetu, ale nerobia to. Prečo? Prvý dôvod je jasný: pretože nedostali príležitosť. Stačí si pomyslieť na polovicu ľudstva, ktorá musí vyžiť z menej než siedmich dolárov na deň.⁴ Koľko strategických Einsteinov je medzi nimi?

Pozrime sa však na tých, ktorí šancu dostali. Na ľudí, ktorí mohli formovať svoju kariéru, ale ich životopis napriek tomu pôsobí smutne. Talenty, ktorým mohol svet ležať pri nohách, ale napriek tomu uviazli v nudných, zbytočných alebo dokonca škodlivých zamestnaniach.

Proti podobnému plytvaniu existuje liek. Volá sa morálna ambícia. Morálna ambícia je vôľa drasticky zlepšovať svet, zamerať svoju kariéru na veľké problémy našich čias – či už ide o klimatickú zmenu, detskú úmrtnosť, daňové úniky, alebo o ďalšiu pandémiu. Je to túžba zmeniť svet a zanechať po sebe niečo, na čom skutočne záleží.

Morálna ambícia sa začína jednoduchým uvedomením: máme iba jeden život. Čas, ktorý prežijeme na tomto svete, je naším najcennejším majetkom. Času si nemôžeme kúpiť viac a každá prežitá hodina je navždy stratená. Práca na plný úväzok predstavuje 80 000 hodín, respektíve 10 000 pracovných dní, respektíve 2 000 pracovných týždňov. Ako tento čas prežijete, je jednou z najdôležitejších morálnych otázok vo vašom živote.

4 Naozaj, údaj bol upravený vzhľadom na kúpnu silu. Pozri: *Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course*. Svetová banka (2022), s. XIII.

Čo si teda chcete napísať do životopisu? Bude vaše curriculum vitae (doslova: životný cyklus) úhladným, zato predvídateľným zdrapom papiera? Alebo zdvihnete latku vyššie? Morálne ambiciózni ľudia nekráčajú s davom, ale veria v hlbšiu formu slobody. Slobody odsunúť bokom spoločné meradlá úspechu. Slobody kráčať po vlastnej životnej ceste s vedomím, že po nej môžu prejsť iba raz.

Človek, ktorý chce zlepšiť svet, nemusí v súčasnosti hľadať ďaleko. Zatiaľ čo sa ľudstvo zviecha na nohy po surovej pandémie, prvý raz za dlhé obdobie zaznamenávame nárast hladomoru.⁵ Zatiaľ čo sa oslabuje demokracia a právny štát, viac než sto miliónov ľudí je na úteku.⁶ Zatiaľ čo prekonávame jeden teplotný rekord za druhým, klimatológovia varujú, že je nevyhnutná „najväčšia a najzásadnejšia transformácia“ spoločnosti, aká sa kedy udiala v mierových časoch.⁷

Skrátka, nastal čas na morálnu ambíciu.

Teraz si pomyslíte, že to všetko je fajn a milé, ale pracujem od deviatej do piatej, mám dve deti a hypotéku, snažím sa čo najdôslednejšie triediť odpad a jesť menej mäsa, ale „zásadná transformácia“? Nie, ďakujem.

V tom prípade nie je táto kniha určená vám. Aby som bol úprimný: najskôr som sa chcel zamerať na tínedžerov

5 RITCHIE, Hannah, ROSADO, Pablo a ROSER, Max (2023): Hunger and Undernourishment. Our World in Data.

6 HERRE, Bastian (2022): The World Has Recently Become Less Democratic. Our World in Data, 6. september 2022. Pozri aj: UNHCR: Ukraine, other conflicts push forcibly displaced total over 100 million for first time. UN Refugee Agency, 23. máj 2022.

7 To sú slová známeho ekonóma Nicholasa Sterna. Pozri: Net Zero Will Require the Biggest Economic Transformation Ever Seen in Peacetime, Says Nicholas Stern. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment. London School of Economics and Political Science, 26. október 2021. Klimatický panel Organizácie Spojených národov hovorí o „rýchlych, ďalekosiahlych a bezprecedentných zmenách vo všetkých aspektoch spoločnosti“: Summary for Policymakers of IPCC Special Report on Global Warming of 1.5 °C Approved by Governments“. Intergovernmental Panel on Climate Change, 8. október 2018.

a dvadsiatnikov, ktorí ešte nenapísali ústavu svojho života. Väčšina ľudí po tridsiatke len zriedkavo zmení životný kurz. Kto už má labradora, tortovú lopatku a elektrickú kosačku, je zvyčajne stratený prípad.

Pokiaľ vás moje slová rozčuľujú – viem si to dobre predstaviť –, predovšetkým dokážte opak. Vždy jestvujú výnimky a prostredníctvom tejto knihy vás chcem presvedčiť, že jednou z nich môžete byť aj vy. Nikdy nie je neskoro zvýšiť svoju morálnu ambíciu.

2.

Začnime jednoduchým príkladom, ako by ste mohli naložiť so svojím talentom. Podľa mňa by sme mohli možnosti zhrnúť do približne štyroch kategórií:

	Neveľmi idealista	Idealista
Neveľmi ambiciózny	I Bullshit job, rentierska existencia	III Oduševnený brigádnik Online aktivista
Ambiciózny	II Konzultant, bankár, podnikový právnik	IV Morálne ambiciózny človek

Prvá kategória: Neveľmi ambiciózny, nie idealista

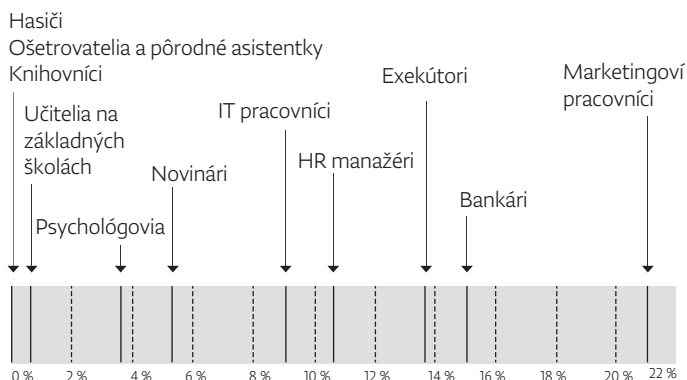
Existujú ľudia, ktorí svojou prácou jednoducho nevytvárajú nijakú pridanú hodnotu. Píšu správy, ktoré nikto nečíta, alebo manažujú kolegov, ktorí manažovať nepotrebujú.

Z medzinárodného prieskumu vyplýva, že približne osem percent všetkých zamestnancov považuje svoju prácu za zbytočnú. Ďalších sedemnást percent pochybuje, či ich práca vytvára pre spoločnosť pridanú hodnotu.⁸

Antropológ David Graeber hovoril v takýchto prípadoch o *bullshit jobs*, teda prácach nahovno.⁹ Ktorých zamestnaní sa toto označenie týka? Rozhodne vieme, ktorých sa netýka. Na začiatku koronavírusovej pandémie v roku 2020 mnohé krajiny spísali zoznamy „základných profesií“: od obuvníkov a smetiarov cez učiteľov, ošetrovateľov, vodičov autobusov až po hasičov. To sú silné plecia, na ktorých spočívajú krajiny a ktoré nepotrebnú kázeň o morálnej ambícii.

Kto považuje svoju prácu za nezmyselnú?

Počet ľudí v rámci profesionálnej skupiny, ktorí považujú svoju prácu za zbytočnú, vyjadrený v percentách

Zdroj: Dur a Van Lent (2019)

- 8 Ak vám pri slove „zbytoční“ napadnú predovšetkým úradníci, *think again*: rovnaký prieskum dokazuje, že trikrát viac ľudí pracuje v „spoločensky zbytočných zamestnaniach“ v podnikateľskom sektore. Pozri: DUR, Robert a VAN LENT, Max (2019): *Socially Useless Jobs. Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, roč. 58, č. 1.
- 9 GRAEBER, David (2013): On the Phenomenon of Bullshit Jobs: A Work Rant. *STRIKE! Magazine*, roč. 3, 3. august 2013.

Existuje však aj menej základná trieda. Trieda influence-rov a marketingových pracovníkov, lobistov a manažérov, obchodníkov s cennými papiermi a firemných právnikov – ľudí, ktorí môžu v práci štrajkovať a svet to ani nepocíti. Je pomerne pozoruhodné, že medzi nimi nájdeme dosť veľa ľudí so skvostnými diplomami a štedrými platmi. Ako si raz povzdychol jeden zamestnanec Facebooku: „Najväčšie mozgy mojej generácie premýšľajú o tom, ako prinútiť ľudí klikáť na reklamy.“¹⁰

Môže to byť aj horšie. Niektoré zamestnania sú vyslovene škodlivé a tvoria súčasť takzvaných *sin industries*. Patria medzi ne zadávatelia reklamy propagujúcej návykové látky, účtovníci, ktorí pomáhajú bohatým ľuďom k daňovým únikom, poisťovací agenti predávajúci vydieračské poisťky a každý, kto pracuje v hazardnom a tabakovom priemysle.

Na vonkajšiu stranu tohto typu práce sa zvyčajne nanesie „píár“ vrstva (u producenta tabakových výrobkov Philip Morris majú momentálne plné ruky práce s „budúcnosťou bez dymu“). Nedajme sa však pomýliť: nehovoríme o ľuďoch, ktorí získajú diplom na náklady nejakej spoločnosti a potom sa pre tú spoločnosť rozhodnú pracovať.

Sám za seba hovorí fakt, že týmto ľuďom je na narodeninových oslavách nepríjemné rozprávať o svojej zbytočnej či dokonca škodlivej práci. Zrejme aj to je dôvod, prečo za tú prácu dostávajú nadpriemerný plat, pretože za trápne zamestnanie požaduje človek mimoriadnu odmenu. Existuje pozoruhodná súvislosť medzi výškou platu a predpokladanou (ne)morálnosťou sektora.¹¹

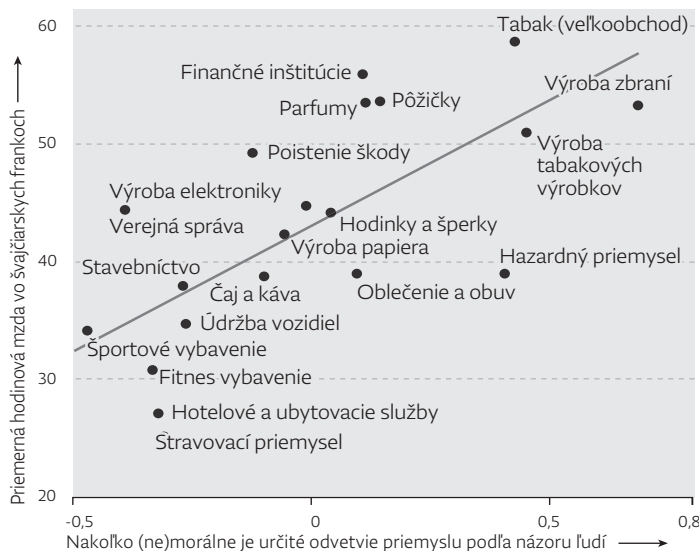
10 HAMMERBACHER, Jeff, citovaný podľa: VANCE, Ashlee (2011): This Tech Bubble Is Different. *Bloomberg Businessweek*, 14. apríl 2011.

11 SCHNEIDER, Florian H., BRUN, Fanny a WEBER, Roberto A. (2020): Sorting and Wage Premiums in Immoral Work. *Working Paper*, č. 353. Department of Economics, University of Zurich. Pozri aj: NOVAK, Jirí a BILINSKI, Pawel (2016): The Wages of Sin: Social Stigma Premium in Executive Compensation. *SSRN*, 11. január 2016.

Ukazuje to napríklad tento graf švajčiarskej štúdie:

Čím vyšší plat, tým škodlivejšia práca?

Korelácia medzi hodinovou mzdou a (ne)morálnosťou

Zdroj: Schneider, Brun a Weber (2020)

Pre niektorých ľudí v kategórii „neveľmi ambiciózny, nie idealista“ existuje východisko s názvom „rentierstvo“. Množstvo svojpomocných kníh vám vysvetlí, ako sa dá s čo najmenšou námahou „zarobiť“ čo najviac peňazí, aby ste si mohli čo najskôr vyložiť nohy. V súčasnosti vidíme hordy dvadsiatnikov a tridsiatnikov, ktorí snívajú o „pasívnom príjme“ – peniazoch z nehnuteľností, akcií a kryptomien –, vďaka ktorému by mohli už v mladom veku odísť do penzie.¹²

12 Ide napríklad o populárne tituly ako *Rich Dad, Poor Dad* (1997) od Roberta T. Kijosakiho a *The 4-Hour Workweek: Escape 9-5, Live Anywhere, and Join the New Rich* (2007) od Timothyho Ferrissa. Prirodzene, ešte tu máme hnutie FIRE. FIRE znamená *Financially Independent, Retire Early* (Finančná nezávislosť, skorý odchod do dôchodku). Prívrženci tohto hnutia si vzájomne radia, ako čo najviac ušetriť a získať čo najvyššiu rentu, aby mohli čo najskôr odísť do dôchodku.

Samozrejme, sporenie a investovanie je fajn, ale jadro takéhto uvažovania je väčšinou trochu smutné. Cieľom je totiž forma slobody, v ktorej človek „už nič nemusí“, aby sa mohol čo najrýchlejšie posunúť od kancelárskeho otroka k rentierovi, nechať na seba pracovať druhých a už ničím nemusieť prispievať spoločnosti.

Druhá kategória: Ambiciózny, ale nie idealista

Druhú kategóriu premárneného talentu predstavujú ľudia, ktorí sú síce ambiciózni, ale neveľmi idealistickí. Inak povedané, títo ľudia chcú patriť k najlepším, ale pestujú skôr bezduché štandardy úspechu: zvučný titul, vysoký plat, rohová kancelária s výhľadom a ďalšie podobné výhody.

Len sa pozrime na odchov najprestížnejších svetových univerzít. Až 45 percent absolventov Harvardu odchádza pracovať do finančného a poradenského sektora.¹³ Z prieskumu spred niekoľkých rokov vyplynulo, že aj v Holandsku chce 40 percent *high achievers* (študentov s vynikajúcimi študijnými výsledkami) pracovať vo veľkých poradenských firmách, ako je McKinsey alebo Boston Consulting Group.¹⁴ Najmä medzi mladými mužmi je mimoriadne populárne poradenstvo a bankovníctvo.¹⁵

13 GUILLAUME, Kristine E. a HALPER, Jamie D. (2020): After Harvard. Dostupné v: EDJAH, Ninya A. et al. (red.): Graduating Class of 2020, By the Numbers. *The Harvard Crimson*, 24. máj 2020.

14 Wat maakt management consultancy zo populair onder (top)studenten? Consultancy.nl, 24. júl 2017.

15 Z posledného prieskumu prieskumnej agentúry Universum (z rokov 2021/2022) vyplynulo, že medzi vysokoškolskými študentmi sú najpopulárnejšími odvetvami „poradenstvo v oblasti riadenia a stratégie“ spolu so zdravotnou starostlivosťou. Značné rozdiely však panujú medzi mužmi a ženami. U mužov stoja na prvých troch miestach „konzultačné služby“, „finančné služby a technológie“ a „bankovníctvo“, zatiaľ čo u žien sú najobľúbenejšie „zdravotníctvo“, „sociálna práca“ a „vzdelávanie“. Pozri: The Most Attractive Employers in The Netherlands: Students 2022. *Universum*, s. 19.